

TERÖRİZMİN DÜNÜ BUGÜNÜ YARINI: SİYASAL GERÇEKÇİ BİR DEĞERLENDİRME

THE PAST, THE PRESENT AND THE FUTURE OF TERRORISM: A POLITICAL REALIST ASSESSMENT

Yrd. Doç. Dr. Selim KANAT¹

ÖZET

Terörizmin sadece asimetrik savaşın bir aracı olmaktan sıyrılması modern terörizmin başlangıcı olarak kabul edilen Fransız Devrimi ile olmuştur. Terörizmin siyasal gerçekçiliğin ilgi alanına girmesi de bu olay ile söz konusu olmuştur diyebiliriz. Çünkü siyasal gerçekçilik (realizm) analizlerinin temelini devleti koyar. Devlet ile terörizmin politik anlamda yollarının kesişmesi ise Fransız Devrimi'dir. Fransız Devriminden sonraki dönemde terörizm; bugünkü modern anlamıyla milliyetçi, anarşik, nihilist ve komünist grupların karşı çıktıkları otoriteye karşı kullandıkları bir araç olmuştur. Soğuk Savaş döneminde ise "dehşet dengesi" nedeniyle sıcak savaşın bir alternatif olmaktan çıktığı dönemde terörizm karşılıklı bloklar tarafından siyasetin kirliliği bir aracı olmuştur. Soğuk savaşın bitişi ise bu durumu değiştirmiş değildir. Siyasal gerçekçi (realist) yaklaşım devleti, uluslararası politikada çıkarları peşinde koşan bir aktör olarak tanımlar. Realizme göre bu bakımdan hiçbir devlet, terörizmi zamanı geldiğinde amaçlarına ulaşmada bir araç olarak kullanmaktan kaçınmamalıdır. Uluslararası alanda devletlerin terörizmi bir araç olarak kullanmaktan alıkoymak, bağlayıcı ve genel bir tanumun yapılamamasının altında yatan temel düşünce aslında budur. Bu eğilim çerçevesinde gelecek açısından diyebiliriz ki terörizm kısa ve orta vadede siyasal amaçların gerçekleştirilmesinde bir araç olarak kullanılmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Gerçekçilik, Terörizm, Realizm, Yeni Terörizm, Uluslararası İlişkiler Teorileri.

Jel Kodları: F51-K33.

ABSTRACT

Accepted as inception point of modern terrorism, the French Revolution terminated terrorism as a device of asymmetric war. One can claim that political realism commenced to be interested in terrorism with that incident due to the fact that realism puts states in the center of its analysis. It was the French Revolution that state and terrorism cross their paths. Terrorism began to be used by nationalist, anarchic, nihilist and communist groups against the authority that they were dissident. Terrorism became a dirty product of politics in the period that hot war was not an alternative by virtue of balance of terror in the Cold War. End of the Cold War did not change this situation. Political realism defines state as an actor pursuit of her interest in international politics, so none of them, in the realist point of view, should hesitate to use terrorism in order to obtain their goal when the right time comes. This is why a generally adopted terrorist definition is not able to be defined to obstruct states from using it in international level. Given the tendency, we can express that states will continue to use terrorism so as to realize their supreme goals in short-term and midterm period in the future.

Key Words: Political Realism, Terrorism, Realism, New Realism, Theories of International Relations.

Jel Codes: F51, K33

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, selimkanat@yahoo.com

1. GİRİŞ

Terörizm günümüz dünyasında uluslararası güvenliğe yönelik en ciddi tehditler arasında değerlendirilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin uzun yıllar boyunca bir tehdit olarak varlığını sürdüren terörizm Soğuk Savaş sonrası yaşadığı dönüşümle uluslararası alanda devletler ve uluslararası toplum açısından en önemli güvenlik tehditleri arasında ön sıralarda yer almaya başlamıştır.

Terörizmin kabul edilen yaklaşık ikibin yıllık tarihi boyunca dönemden döneme önemli değişiklikler ve dönüşümler yaşayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu dönüşümlerin en önemlilerinden birisi Fransız Devrim'i ile gerçekleşen dönüşümdür. Devrim ile günümüz modern terörizm anlayışının ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu olayı takip eden Napolyon Savaşları sonrasında ortaya çıkan Avrupa Uyumı ayrılıkçı gayelerle gerçekleştirilen terörist eylemleri bir dereceye kadar kontrol altından tutmuştur. Bu durum ise 19.yy'ın sonlarında dizginlerinden kurtulan milliyetçilik ve yeni yeni kendisine taraftar toplayan anarşizm, nihilizm hatta komünizm için terörizm kullanışlı bir araç olarak değerlendirilmiştir. I. Dünya Savaşından sonra ise dünya devlet terörizminin en kötü örneklerine Nazi Almanyası'nda, Stalin Rusya'sında, Mussolini İtalya'sında şahit olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan Soğuk Savaş terörizmin dönüşümünde diğer bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten sonra terörizm sıcak savaşın devletlerarası mücadelede nükleer denge nedeniyle bir alternatif olmaktan çıkmaya başladığı ortamda siyasetin kirliliği bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Son büyük değişimi ise terörizm Soğuk Savaş'ın bitişi ile yaşamış terörizm, uluslararası güvenlik ve istikrara yönelik, kuralı, ilkesi olmayan en ciddi tehditler arasında hergün daha da fazla zikredilmeye başlanmıştır.

İşte bu dönüşümün uluslararası ilişkiler yaklaşımları açısından analiz edilmesi, terörizm açısından hem günümüzde geline noktanın sağlıklı değerlendirilebilmesi hem de ileride alacağı şekle dair tahminlerin tutarlı olmasına hizmet edecektir. Bu çalışmanın amacı bu mantık doğrultusunda terörizmin yaşadığı dönüşümün siyasal gerçekçilik açısından yorumlanmaya çalışılmasıdır. Bu çaba terörizmdeki dönüşümün belirli bir disiplin altında değerlendirilmesinin ötesinde, terörizmdeki dönüşümün istikametinin de doğru şekilde tahmin edilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu amaç doğrultusunda ilk önce siyasal gerçekçi yaklaşımın kısa bir şekilde çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. Sonrasında ise terörizmin dönüşümü realizm çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken hem klasik realist öngörülerden faydalanılacak hem de yapısalcı realizm olarak da nitelendirilen neorealizmin öngörülerine değinilirken neoklasik realist öngörülerden de faydalanılacaktır. Son bölümde ise terörizmin gelecekte alacağı şekil ulaşılan bilgiler ışığında değerlendirilecektir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN SİYASAL GERÇEKÇİ YAKLAŞIMI

Siyasal gerçekçilik² uluslararası ilişkilerin hakim yaklaşımı, grand (genel) teorisi olarak değerlendirilir (Aydın, 2004: 34). Soğuk Savaş'ın başlangıcında Birleşik Devletler, Sovyet düşmanlığı ile karşılaştığında uygulanmaya başlanan güç politikalarının da etkisi ile idealizm yerini realizme bırakmıştır (Knutsen, 2006: 307). Dolayısıyla diyebiliriz ki realizm II. Dünya Savaşı sonrasında sıkı iki kutuplu sistem olarak değerlendirilen Soğuk Savaşın başlangıcından detant dönemine kadar geçen süre içerisinde devletlerin dış politikalarındaki etkisi belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Bu dönemde yani 1940'lardan

² Siyasal gerçekçilik ifadesi yerine buradan itibaren bu çalışmada realizm ifadesi kullanılacaktır.

1970'lere kadarki uluslararası politikadaki çalışmaların ağırlık noktasını klasik realist yaklaşım oluşturmuştur (Arı, 2013: 137).

Detant dönemiyle birlikte ortaya çıkan neorealizm (yapısalcı realizm) ise realizmin (daha sonraları klasik realizm olarak anılacak olan) temel öngörülerini kabul ederek onun öngörülerini arasında saymadığı ya da muğlak bıraktığı noktaları doldurup netleştirmeye çalışmıştır. Hatta bazı yazarlara göre neorealizm klasik realizmin siyasal liberalizmin bazı öngörülerini ile uzlaştırılarak bilimsel temele oturtulması çalışmasıdır. (Arı, 2013: 196). Hatta teorik sınırlar içerisinde sıkışmış olan düşüncelerin hayata uygulanarak bir teoriye dönüştürülmesidir (Waltz, 1990: 24-29).

Neorealizmin realizme yapmış olduğu en büyük katkı olarak klasik realizmin temel öngörülerini kabul etmekle birlikte bu temel öngörülerin devletlerin içinde bulunduğu uluslararası ortamın, politika yapıcılarının, ülke içindeki gelişmelerin etkisi ile değişebileceğini şekillenebileceğini belirtmesi olmuştur. Bu bakımdan "yapısalcı realizm" olarak da adlandırılan yaklaşım uluslararası yapının bazen devletlere politika alternatifleri arasından tercih imkanı bırakmadığını belirtir. Ancak bu noktada neorealizmin ayrıntılarından bahsetmeden önce realizmin temel öngörülerine değinmekte fayda vardır.

II. Dünya Savaşı sonrasında realizm iki savaş arası döneme hakim yaklaşım liberalizme³ bir tepki olarak doğmuştur denilebilir. Liberalizmin öngörülerine karşı çıkararak onu ütopyacılık ile itham etmiş, hatta liberalizmi uluslararası ilişkiler biliminin gelişmesinde aşılması gereken hayalci dönem olarak nitelemiştir (Carr, 2010: 54-58). Realizm ise uluslararası ilişkiler biliminin, otonom bir alan olarak sınırlarını çizen yaklaşım olarak değerlendirilmiştir (Aydın, 2004: 46). Bu sınırların çizilmesinde realizmin temel öngörülerini ortaya koyan Hans J. Morgenthau'nun katkısı büyüktür. Realizmin babası olarak nitelendirilen Morgenthau Soğuk Savaş döneminin başında yazdığı "Uluslararası Politika" adlı eserinde realizmin temel öngörülerini sıralamıştır.

İlk olarak realizm uluslararası politikanın, kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetildiğine inanır (Morgenthau, 1970: 2). Yani realizme göre uluslararası politikayı oluşturan devlet davranışlarını yani politikalarını ve uluslararası ortamı anlama ve anlamlandırmada insan doğası en temel çıkış noktasıdır. Hobbes'un doğa hali ve doğa halinde yaşayan insan tasviri klasik realist analizlerinin temelinde yer alır. Buna göre doğa halinde yaşayan herhangi bir otoritenin olmadığı ortamda sınırsız bir özgürlük içerisinde yaşar. Bu özgürlük içerisinde herkes özgürlükler ve haklar bakımından da eşittir. Lakin bu eşitlik içerisinde yarışma, öne geçme isteğinden doğan bir anarşi hali de sözkonusudur (Hobbes, 2010: 82). İşte herkesin herkese düşman olduğu bu ortam içerisinde insanların çalışmalarının, üretmelerinin, tasarruf etmelerinin, hatta yaşamalarının da bir anlamı yoktur. Zira bu anarşik ortam içerisinde kimse kendi hayatının ve mülkünün gerçekten sahibi değildir çünkü hayatı dahil sahip olduğu her şey bir anda elinden gidebilir. İşte böylesi bir anarşi ortamı içerisinde devlet insanların güvenliğinin sağlanması amacıyla insanlar arasında imzalandığı varsayılan bir toplumsal sözleşme ile kurulur. Bu kurulan devletin en önemli görevi ve mevcudiyetinin temeli güvenliğin sağlanmasıdır. Güvenliğin sağlanması amacıyla girişilecek her türlü eylem ve politika öncelikli ve meşrudur. Bu durum realizm içerisinde *High Politics* (birincil politika) – *Low Politics* (ikincil politika) ayırımının da temelidir. Bu ayırma göre öncelikli, birincil politika devletin, ulusun güvenliğine, stratejilerine ilişkin konulardır. Güvenliğin haricinde kalan diğer ekonomik ve sosyal konular ise ikincil politika içerisinde değerlendirilmelidir (Viotti ve Kauppi, 2010: 42-43).

³ Buradaki liberalizmden kasıt bazı kaynaklarda idealizm olarak da nitelendirilen uluslararası ilişkilerin liberal yaklaşımıdır.

İkinci olarak reazlime göre; devletlerin dış politikalarına güç terimi ile ifade edilen çıkar kavramı yön verir (Morgenthau, 1970: 4). Buna devletlerin dış politikasındaki amacı kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmek olmalıdır. Uluslararası politikadaki en önemli çıkar ise güç kazanmaktır. Güç kazanmak temel çikardır çünkü uluslararası alanda güçlü olan kendi çıkarı adına istediği her politikayı hayata geçirmeye muktedirdir. Farklı kültürlerden, ideolojilerden olan farklı karakterdeki devlet adamlarının benzer olaylar karşısında aynı tarzda kararlar almalarını açıklamanın yolu da buradan geçer. İdeolojik farklılıklar da dolayısıyla uluslararası politikayı anlamlandırmamızda çok da öncelikli bir etken değildir. Realizm her politikanın her zaman rasyonel, objektif ve duygusallıktan uzak bir gelişme çizgisi izlenmesini zorunlu kılar (Morgenthau, 1970: 7-9). Rasyonel ve mantıklı olan her zaman için kendi ulusal çıkarını öncelikli olarak düşünmek, bunun için güç kazanmak ve bu amaç doğrultusunda politikalar üretmektir.

Realizme göre, üçüncü olarak; çıkar fikri uluslararası politikanın özüdür ve zamana-yere bağlı değildir, onlardan etkilenmez. Yani George Washington'un dediği gibi sistemin aktörleri arasında her çeşit özel çıkarından vazgeçerek genel çıkar yararına kendi avantajlarından devamlı olarak vazgeçmeye razı olacakların sayısı çok azdır (Morgenthau, 1970: 9). Sistemin her aktörünün kendi çıkarları peşinde koşması ahlaksızlık olarak da nitelendirilemez, zira rasyonel olan bu davranış şeklidir (Lang, Jr.,2007 :18). Bunun yanında realizm, çıkar kavramını hiç değişmeyen sabit bir biçimde tanımlamaz. Bu fikir güç kavramına da uygulanabilir, yani güç de değişmeyen sabit bir olgu değildir (Morgenthau, 1970: 9-10). Güç kavramının muhtevası ve kullanılış tarzı siyasal ve kültürel çevreden etkilenmekle birlikte, genel bir tanım yapacak olursak diyebiliriz ki uluslararası politika açısından güç, iktidarın, başkaca bir iktidar üzerinde denetim kurmasını ve devam ettirmesini sağlayacak olan her şeyi kapsayabilir. Bu amaca hizmet edebilecek her türlü olay, teknoloji, gelişme, ideoloji, psikolojik etmenler ve hatta terör olaylarının kullanılması ya da yönlendirilmesi yani hemen hemen her şey gücün kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir.

Dördüncü olarak realizm uluslararası politikadaki kararların günlük yaşamdaki ahlak kuralları ile değerlendirilememesi gerektiğini savunur. Yani realizm evrensel moral ilkelerin evrensel soyut formüller biçiminde devletlerin eylemlerine uygulanamayacağı görüşündedir (Morgenthau, 1970: 12). Realizme göre moral ilkelerin zaman ve yer konusundaki somut şartlara göre ayıklanması gerekebilir. Devletler geleceklelerinden sorumlu oldukları insanlar adına her durumda doğruluktan adaletten yana olamayabilirler. İnsanlar kendi hayatlarında zararlarına olması muhtemel olduğu halde doğru olanı seçme özgürlüğüne sahiptirler, çünkü kaybedecekleri her neyse kendilerinden gidecektir. Fakat benzer bir durum karşısında devletler zararlarına olması muhtemel ahlaklı, erdemli seçeneği tercih edemezler ya da etmemeleri gerekir, devletlerin ve devlet idarecilerinin böylesi bir seçim özgürlüğü yoktur. Zira devletlerin tercihlerinin bedelini o devletin halkı yani insanlar öder. Dolayısıyla devletler açısından uluslararası politikada her zaman doğru ve ahlaklıdan yana olma ihtimali yoktur. Kaldı ki bu soruda bir devlet adına erdemli, ahlaklı olanın ne olduğu sorulabilir. Devletin her ne pahasına olursa olsun kendi ulusunun çıkarlarını korumak için, zaman zaman gayri meşru yöntemler kullanması ahlaksızlık mıdır? Yoksa en büyük erdem midir? Realizme göre yapılması gereken şey ulusun çıkarlarını korurken neyin doğru ve ahlaklı neyin yanlış ve ahlaksız olduğunu düşünmektense ulusun yararına olanın tercih edilmesidir. Bu bir bakıma amacın araçları meşrulaştırmasıdır denilebilir.

Buna bağlı bir şekilde ve beşinci olarak realizm ulusların dolayısıyla devletlerin hareketlerini değerlendirmede dünya çapındaki moral yasaların ölçüt olarak alınmasını doğru bulmaz (Morgenthau, 1970: 13). Onun yerine güç çerçevesi içerisinde anlamlandırıp düşünmemiz gereken çıkar kavramı devletlerin politikalarının analizinde daha evrensel ve

geçerli bir temel oluşturur. Ulusal politikalar açısından da güç çerçevesinde anlamlandırdığımız ulusal çıkar kavramı, devleti moral aşırılıklardan ve siyasi çılgınlıklardan peşinde koşturarak alıkoymaktadır. Burada moral aşırılıktan ve siyasi çılgınlıktan anlamamız gereken şey, sırf ahlaklı diye ulusun ve devletin zararına olan politika tercihlerinin benimsenmesidir. Oysa yapılması gereken rasyonel davranış ulusun çıkarını en üst noktaya koyup devletlerin, icap eden yerlerde, tabir caizse ellerini kirletmekten kaçınmadır. Bunu yaparken devletlerin, hukuku da etiği ya da ahlaklı olanı de gereken yerlerde yapabildikleri ölçüde ikinci planda düşünmeleri gereklidir.

Altıncı ve son olarak realizm siyasetin uluslararası politikanın kendi başına ve bağımsız bir alan olduğuna inanır. Uluslararası ilişkileri otonom bir alan olarak değerlendirir. Nasıl ki bir iktisatçı olayları yorumlarken servet ve zenginlik açısından konuya yaklaşır, nasıl bir hukukçu bir meseleyi değerlendirirken adalet, ahlak, vicdan açısından konuyu ele alırsa uluslararası alanda bir realist de uluslararası meseleleri çıkar çevresinde ele almalıdır (Morgenthau, 1970: 14). Yani bir karar alıcı bir politikaya karar verirken “bu politika ulusun gücünü ne yönde etkileyecektir” şekline düşünmelidirler. Gerçekçilik ihtiyatlı ve tedbirli olmayı, alternatif siyasi eylemlerin neticeleri düşünüp tartışmayı siyasetin en üstün erdem ölçüsü sayar (Morgenthau, 1970: 12). Dolayısıyla realizm açısından her zaman için bir hatta birkaç alternatif politikanın el altında bulundurulması yararlıdır. Bu politika alternatiflerinin hepsinin hedefi ulusal çıkar ve dolayısıyla güç kazanmak olmalıdır. Politika alternatifleri belirlenirken dikkat edilmesi gereken ölçüt budur. İnsanların özel hayatlarına yön veren etik, ahlak ve moral değerler değil. Bu bağlamda masum insanların hayatlarını kaybetmesine yol açan terörizm, en azından teoride, pek ala politik çıkarlar doğrultusunda bir araç olarak kullanılabilir.

Temel öngörülleri bu şekilde sıralanabilecek realizm, II. Dünya Savaşı'nın sonundan detant dönemine kadar uluslararası ilişkilerin neredeyse tek yaklaşımı olarak görülmüştür. Ancak *detant* (yumuşama) dönemi ile birlikte realizmin öngörülleri sorgulanır hale gelmiştir. Bu dönemle birlikte kabul görmeye başladığını söyleyebileceğimiz neorealizmin realizme karşı bir eleştiri olmaktan çok klasik realizmin öngörülleri kabul edilerek, bunların üzerine bir takım yeni öngörüler eklenmesidir demek yanlış olmayacaktır. Yani bir diğer açıdan neorealizm bir bakıma klasik realizmin günün getirdikleri ışığında kendisini güncellemesidir. Zira realizme göre pratik teoriyi belirler, teori pratiği şekillendiremez (Carr, 2010 :63). *Detant* dönemi ile yavaşlayan silahlanma yarışı karşılıklı bloklar arasındaki yumuşama gibi gelişmeler klasik realizmde adeta bir güncellemeyi de beraberinde getirmiştir.

Oysa neorealizmin temelleri Kennet N. Waltz'un 1950'li yıllarda kaleme aldığı “İnsan, Devlet ve Savaş” adlı eserine atılmıştır. Bu eserinde Waltz iyimseler dediği liberaller (idealizm) ile kötümserler dediği realistler arasında bir takım yeni öngörüler ortaya koyma gayretini içerisinde olmuştur. Bu öngörüler realizmin temel varsayımlarını inkar etmemekle birlikte uluslararası her olayı sadece insan doğasına dayanarak açıklamaya çalışmanın yanlış olacağı inancını taşır. Bu sebeple uluslararası olayların açıklanmasında üç analiz düzeyinin kullanılmasının daha doğru olacağını ileri sürer. Bunlara Waltz'un kendi değerini ile üç imge dersek birinci imge tıpkı klasik realizmin öngördüğü gibi insandır, insan doğasıdır. Kişilerin şahsi özellikleri insani hırsları, karakterleri ve duyguları gibi pek çok kişisel unsur uluslararası politik olayları etkiler. Uluslararası olayların, devlet davranışlarının ve politikalarının açıklanmasında ve anlamlandırılmasında insan doğasının değişmeyen kuralları kullanılabilir. Neorealizme göre tıpkı klasik realizmde olduğu gibi insan doğasının çıkarıcı, güç peşinde koşan yapısı devletlerle de uygulanabilir.

Ancak neorealizme göre olayların açıklanmasında devleti yani toplumu da dikkate almak gereklidir. Klasik realizme göre toplumlar ve bunların siyasi örgütlenmiş halleri olan devletler, tek tek insanların birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu birlikler uluslararası alanda, tıpkı doğa halindeki insan gibidirler ve bu benzerlik mutlaklıdır. Oysa neorealizm insan ve toplum arasındaki bu bağın tek yönlülüğünü reddeder (Waltz, 2009: 91-119). Neorealizme göre tek tek insanlar toplumu oluşturup şekillendirirken, toplum da eş zamanlı olarak insanları ve kararlarını şekillendirir. Bu çerçevede diyebiliriz ki neorealizm toplumun yalnızca bireylerden oluştuğu, dolayısıyla toplumun belli olaylar karşısındaki tutumlarının ve eğilimlerinin de tek tek bireylerin tutum ve eğilimlerinin toplamı olduğunu reddeder. Neorealizme göre insan toplumu şekillendirmektedir evet ama toplum da insanı şekillendirir. Dolayısıyla toplumu (devleti) uluslararası politik olayların yorumlanmasında bir bağımsız aktör olarak düşünmekte yarar vardır.

Tüm bu öngörülerin ötesinde neorealizme göre uluslararası politik olayları etkileyen bir üst sistem de vardır. Bu üst sistem uluslararası sistemin bizzat kendisidir. Neorealizm uluslararası sistemin devletlerin politikalarından ve eylemlerinden oluştuğunu kabul etmekle birlikte, sistemin bizzat kendisinin de devletlerin politikalarına yön verdiğini iddia eder. (Balcı ve Kardeş, 2014 :91) Klasik realizmde yer alan uluslararası sistemin tek tek devletlerin ve ürettikleri politikaların bütünü olduğu görüşünün ötesinde, neorealizme göre uluslararası sistem bunun daha fazlasıdır. Sistem evet devletlerin politikaları ile şekillendirilir ancak bazı noktalarda uluslararası sistemin almış olduğu hal devlet politikalarını da etkiler. Buna göre bazı öyle durumlar söz konusu olur ki devletlerin tek bir seçeneği vardır ve devletlerin başka türlü davranma imkânları yoktur. Örneğin II Dünya Savaşından önce İngiltere Almanya'ya karşı uygulamış olduğu yatıştırma politikası ile tekrar bir savaşa sürüklenmemek için elinden geleni yapmasına karşın, kendisini Almanya'nın karşısında savaşırken bulmuştur (Sander, 2002: 49-51)ya da I. Dünya Savaşında Almanya ile belirgin bir düşmanlığı olmamasına ve hatta tarafsızlığını ilan etmesine rağmen Belçika Almanya karşısında kendisini savaşırken bulmuştur (Armaoğlu, 2010: 137). Öncesinde ve sonrasında birbirlerine düşman olan ABD ve Rusya'nın II. Dünya Savaşı'nda müttefik olmaları da sistemin etkisinin bir örneğidir (Buzan, 2012:57-58).

Realist düşünüşün son halkası olarak da sistemin etkisinin temel alınmaması gerektiğini iddia eden ve ilk kez Gideon tarafından ismi telaffuz edilen (1996: 144-172), öngörülerini yeni yeni netleşmeye başlayan neoklasik realizmden bahsetmek mümkündür. Realizmin temel öngörülerine muhalefet etmemekle birlikte neorealizmin uluslararası sisteme vermiş olduğu önemin yorumlanışında farklı bir üslup benimseyen neoklasikler uluslararası sistemin ulus içi aktörler üzerindeki etkisinin daha belirleyici olduğunu iddia eder (Balcı ve Kardeş, 2014: 94). Bu yaklaşıma göre uluslararası politikadaki aktörlerin aslında yalnızca devletler değil aynı zamanda ve hatta daha fazla devlet adamları olduğunu da iddia edilebilir (Zakaria, 1999: 197-198). Bu noktada devletlerin politikalarını analizde üç analiz düzeyi benimseyen (uluslararası sistem, devlet ve insan) neorealizmden bu yaklaşımın farkı politikaların belirlenme sürecinde sistemden ziyade insan ve devlet içi dinamikleri daha ön plana taşımalarıdır. Yani Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası politikayı açıklamada, bu yaklaşıma göre, sadece uluslararası yapıya değil aynı zamanda devlet içi aktörlere ve süreçlere de odaklanmak gereklidir (Lobell vd, 2009: 3). Ancak kabul etmek gerekir ki sistemin etkisine muhalefet eden ve iç dinamiklerden kaynaklanan dış politika kararlarına Soğuk Savaş sonrası dönemde rastlamak da zordur.

Kısaca belirtmeye çalıştığımız bu teorik öngörülerin uluslararası ilişkiler açısından faydası ise uluslararası alanda meydana gelen olayların açıklanmasında ve yorumlanmasında bir hareket noktası sağlamasıdır. Bu bakımdan uluslararası terörizmin geçmişte geçirdiği

dönüşümün açıklanmasında ve gelecekte alacağı şeklin öngörülmesinde bu noktada realizmin öngörülerinden faydalanmanın literatüre belirli bir katkı yapacağına inanmaktayız.

3. TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ ve REALİZM

Terörizm tarihi insanlık kadar eski olsa da konumuz itibariyle dönüşümünü incelememiz gereken modern terörizmdir. Modern terörizmin doğuşu da pek çok insana göre Fransız İhtilali ile söz konusu olmuştur (Chailand ve Blin, 2007: 104). İhtilalden sonraki dönemde idareyi ele geçiren cumhuriyetçiler hem ülke içindeki karşı devrimcilerin iktidarı ele geçirmesini önlemeye çalışmış hem de Avrupa'nın diğer krallıklarına karşı kurdukları cumhuriyet sistemini savunmuştur. Diğer krallıklar kendi ülkelerine sıçrayabilecek özgürlük eşitlik ve cumhuriyetçilik ateşinin kendi tahtlarını tehdit etmemesi için Fransa'da krallık rejiminin geri gelmesi için devrik kral XVI.Louis'e destek vermişlerdir (Armaoğlu, 2006: 83-87). Fakir ve yoksun halk da devrimden istediğini tam olarak bulamamıştır. Devrim sonrasında zenginlik ve refahın sosyal hayatta umut edildiği derecede artmayışı ve yeni yönetimin cumhuriyet rejimini korumak adına kraliyet yönetimine oranla bazı hususlarda daha sert politikalara imza atması halkın bir kesimini de rejimin düşmanı haline getirmiştir. Dönemde hükümet, dışarıdaki düşmanlar ile uğraştığı kadar içeride de ayaklanmalar ile uğraşmak durumunda kaldı (Uçarol, 2010, 17).

İşte bu dönemde terör ilk defa devlet politikalarının resmi bir aracı olarak kullanılmıştır. Öyle ki bu döneme tarihte "terör dönemi" denmiştir. Terör dönemi boyunca Thermidor iktidarı terörü, devlet otoritesi güçlendirmek için kullanmıştır. Terör sayesinde ülke içinde ve dışında rejim düşmanı olarak görülen her kesimin kalplerine korku salmak ve yeni yeni kök salan rejimi sağlamlaştırmak amacı güdülmüştür. Bu politika uygulanırken kullanılan araç da bu korku salma niyetinin adeta bir göstergesidir. Tarihte ilk kez giyotin Fransız devrimi sonrasında 1792 yılında kullanılmıştır. Hızlı esnek bir "adalet" yöntemi olarak kullanılan giyotinin bir diğer amacı da toplumda yönetime karşı olan korkuyu yüksek tutmaktır (Bowden, 2007: 545).

Bu dönemde uygulanan terör, tıpkı realizmin öngördüğü gibi, yeni kurulan rejimin yani devletin çıkarları gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Genel ahlaka, gündelik moral değerlere, yönetim etiğine uygun hareket etmek yerine dönemin Jakoben iktidarı kurulan rejimin korunması maksadıyla terörü kullanmıştır. Öyle ki terör ve korku devletler tarafından kullanılması gerekli bir araç olarak ortaya konmuş ve hatta bunun ötesinde dönem yönetimi tarafından terör övülmüştür. Tarihte başka hiçbir dönemde olmayacak şekilde devletlerin halklarını yönetirken terörü kullanmaları gerektiği iddia edilmiştir. Bunu dönemin Fransız lideri Robespierre'nin " *Terörsüz erdem acizdir; erdemsiz terör, zararlıdır*" sözü dönemde yerleştirilmeye çalışılan anlayışı özetler niteliktedir (Herbst, 2003: 164).

Devrimden sonraki dönemde iktidara yükselen Napolyon neredeyse tüm Avrupa devletleri ile savaşmış ancak başarılı olamamıştır. Napolyon savaşlarından sonra toplanan Viyana Kongresi ile oluşturulan "Avrupa Uyumunu" terörün belirli siyasal amaçlar doğrultusunda kullanılmasının da önünde görece başarılı sayılabilecek bir uzlaşma bloğu ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde sistemin üzerine bina edildiği beş devlet (İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya, Rusya) Avrupa devletlerin toprak bütünlüğünü tehdit edebilecek milliyetçilik temelli ayrılıkçı hareketlerin bir araç olarak kullandığı terörizmin yaygınlaşmasına uygun bir ortam bırakmamıştır.

Bu durumun yani devletlerin düşman olarak gördükleri devletlere karşı girişilecek terörist faaliyetlere destek vermemelerinin, ilk görüşte realizm açısından rasyonel bir politika

olarak değerlendirilemeyeceği iddia edilebilir. Zira realizme göre rasyonel olan düşmanın güç kaybetmesine yol açacak faaliyetlere destek vererek güç kazanılmasıdır. Çünkü realizme göre uluslararası ilişkiler bir güç kazanma mücadelesidir (Donnelly, 2004: 10). Bu mücadelede devletler kendi lehlerine güç kazanmanın ötesinde rakip ve düşman olarak gördükleri tüm diğer aktörlerin güç kaybetmesi ve zayıflaması için çalışmalıdır. Çünkü diğerlerinin güç kaybedip güçsüzleşmesi güç kaybetmeyen aktörün görece daha güçlü konumda olmasını doğuracaktır. Bu durum realizmde “sıfır toplamlı oyun” olarak tanımlanır. Oyunun diğer aktörlerinin (güç) kaybetmesi güç kaybetmeyeninin oyunu kazanması anlamına gelir.

Peki Avrupa Uyum döneminde devletler düşman olarak gördükleri rakip devletlerde meydana gelecek milliyetçi ayaklanmalara ve bu ayaklanmalar sırasında kullanılacak terörist yöntemlere neden destek vermemiştir. Aslında bu dönemde tüm devletlerinin birbirlerinden daha büyük ortak bir düşmanı vardır ki o da milliyetçilik akımlarının bizzat kendisidir. Devletler bu denli güçlü bir düşman karşısında bir denge oluşturabilmek amacıyla ortaklaşa hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemde barışın sağlanmasının en önemli nedenlerinden birisi tıpkı realizmin öngördüğü üzere “güç dengesi” olmuştur (Yılmaz, 2013: 64). Ortak düşman olan milliyetçilik akımına karşı devletler adeta bir centilmenlik anlaşması içerisinde terörizm eylemlerine karşı ortaklaşa bir karşı duruş sergilemişlerdir. Zaten realizme göre geçici olarak nitelendirilen barış dönemleri ancak “güç dengesi” ile mümkün olabilir. İşte bu güç dengesi ortamı içerisinde terörizm devletlerin birbirlerine karşı kullandıkları bir araç olmaktan görece bir şekilde çıkmıştır. Ancak bu durum güç dengesinin sarsılmasına kadar devam edecektir.

Milliyetçilik akımı ve dolayısıyla terörizm eylemleri karşısındaki bu müşterek duruşun sarsılması ise sistemdeki güç dengesinin bozulmaya başlaması ile olmuştur. Dengenin bozulmaya başlaması, diğer bir ifadeyle derinden sarsılması 1870’lerde önce İtalya’dan sonra Almanya’nın milli birliğini sağlaması ile olmuştur. (Yılmaz, 2013: 66). İtalya ve Almanya’nın milli birlikleri sağlamaları sonrasında yayılmacı politikalar izlemeye başlamasının da etkisiyle artık devletlerin en büyük düşmanı rakibi milliyetçilik olmaktan çıkmış, milliyetçiliğe ve terörizme karşı cephede çatlaklar oluşmuş bunun neticesinde siyasi ideolojilerini hayata geçirmek isteyen gruplar terörizmi bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca güç dengesindeki bu bozulmanın altında anarşizm, sosyalizm, nihilizm gibi yeni ideolojilerin ortaya çıkıp mevcut iktidarların tahtlarını sallamasının da etkisi vardır. Hatta bu ideolojiler ile terörizm arasında öylesi bir bütünleşme ve örtüşme olmuştur ki terörizm sırf belli ideolojilerde veya siyasi görüşlerde yeri olan bir yöntem olarak algılanmıştır (Yayla, 1990: 340).

Güç dengesi bozulunca 1880’ler ile birlikte anarşist gruplar ulaşmak istedikleri otoritesiz toplum hedefine ulaşmak için terörizmi bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Hatta Rapoport’a göre modern terörizm bu noktadan başlatılmalıdır (2004; 47). Terörizmi dört dalgaya ayıran Rapoport a göre 1880’den I. Dünya Savaşı’na kadar olan dönem içerisinde anarşist dalgadan, ikinci olarak self determinasyon hakkının ortaya çıkmasından dekolonizasyon sürecinin büyük ölçüde tamamlanmasına yani 1960’lara kadar anti-koloniyal dalgadan söz eder. Sonrasında ise üçüncü olarak dekolonizasyon sürecinde bağımsızlığını elde edemeyen grupların Batı bloğundaki devletlere karşı giriştikleri ayrılıkçı eylemlerin komünist sol blok tarafından desteklendiği 1960’lardan 1980’lere kadar devam ettiği yeni sol dalgadan söz edilebilir. Son olarak da Rapoport terörizmin dördüncü olarak da 1980’ler ile birlikte dini dalganın varlığından söz eder (Rapoport, 2004: 46-73).

Anarşist dalgada iktidarı yıkmak isteyen anarşist gruplar terörizmin bir araç olarak kullanılmasında uzlaşmışlardır. Önde gelen anarşist düşünürlerden olan Peter Kropotkin

1890'da kaleme aldığı "Anarşist Ahlak" isimli kitabında terörizm eylemlerinin tiranlık olarak nitelediği iktidarlara karşı kullanımının meşruluğunu savunmuştur. (Novak, 1954: 176-177) Bu noktadan sonra terörizm tıpkı ilk çağlarda olduğu gibi nispeten güçsüz, ezilen grupların güçlü iktidarlara karşı kullandıkları bir silah haline gelecektir. Zira terörizm güçsüz grupların güç kazanmasında ve sahip olduğundan daha güçlü görünmesinin bir aracıdır. Bu durum uluslararası siyaseti bir güç mücadelesi olarak gören realizm açısından da anlamlıdır. Sistem içerisinde istediğini yapmanın yolu güç elde etmektir. Anarşizm de terör eylemleri ile iktidarın acziyetini ortaya koyarak taraftar toplama ve neticesinde iktidarı yıka gayreti içerisinde olmuştur.

Bu dönemde ve sonrasında komünist ideoloji de emperyalist ve baskıcı olarak nitelediği iktidarlara karşı terörizmi bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle Lenin komünist felsefe içine terörü teorik olarak, Stalin ve Mao ise pratik olarak yerleştirmişlerdir. "Burjuva devletini bastırıp, yerine proleter devletini geçirmek ancak şiddete dayalı bir devrimle mümkündür" diyen Lenin'in bu sözleri devrim sırasında terörün ne kadar aktif şekilde kullanıldığını göstermektedir (Lenin, 2009: 21). Devrim gerçekleşikten sonra da Lenin devrimi korumanın en önemli araçlarından birisi olarak da yine terörü görmüştür (Lenin, 2010: 200-201). Lenin'nin ölümünden sonra iktidara gelen Stalin'in ilk icraatlarından birisi kendisine muhalefet eden Lev Troçki'yi sürgüne göndermek olmuştur. Kendisine olan muhalefeti bastırmada şiddeti ve terörü kullanmıştır.

Benzer şekilde terörizm II. Dünya Savaşı öncesinde Almanya'da nasyonel sosyalizm, İtalya'da faşizm gibi diğer baskıcı ideolojiler tarafından da kullanılmıştır. Etik olmasa da bu ülkedeki iktidarlar devlet terörizmiyle köriklenen korkuyu devletlerin çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Realizm sıkça göndermede bulunduğu Hobbes'un dediği gibi toplumsal sözleşme ile kurulan devlette insanların sözleşmeye uymalarını sağlamanın en garantili ve geçerli yolu herkesi saygı ile karışık bir korku içinde tutacak çok büyük bir gücün yaratılmasıdır (Williams vd. , 2007: 135).

Anti-kolonyal dönemde ve onu takip eden yeni sol dalga dönemlerinde ise terörizm yine siyasi amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılmıştır. Anti-kolonyal dönemde efendilerine karşı bağımsızlıklarını kazanmak için ayaklanan sömürge devletleri güçlü ordulara sahip sömürgeci devletlere karşı terörist taktikleri kullanmışlardır. Terörizm tıpkı anarşist dalgada olduğu gibi iktidarı ele geçirmek ve iktidarı elde tutmak için sömürge devletleri tarafından kullanılmıştır. Sonrasında ise terörizm II. Dünya savaşı sonrasında oluşan nükleer denge ile birlikte sıcak savaş rasyonel bir tercih olmaktan çıkmıştır. Ancak başta blok liderleri olan ABD ve Rusya olmak üzere devletler kendi çıkarlarını tehdit eden devletleri düşman olarak tanımlayıp onlarla güç mücadelesine girmekten geri durmamışlardır. Tıpkı realizmin öngördüğü gibi bu dönemde uluslararası ilişkiler bir güç mücadelesidir. Tüm devletler güç kazanma yarışı içerisinde bir yandan silahlanırken diğer yandan rakip olarak gördüklerin devletlerin güç kaybetmesine yol açacak politikaları hayata geçirmeye çalışmışlardır.

Nükleer denge nedeniyle bir sıcak savaşa girişemeyen devletler bu dönemde terörizmi bir araç olarak kullanmışlardır. Realizmin öngördüğü gibi büyük çaplı, bloklar arası bir sıcak çatışmanın yaşanmadığı II. Dünya Savaşı sonrası bu dönemde batılı devletlere karşı ayrılıkçı mücadele veren hemen hemen tüm gruplar terörist taktikleri uygularken Sovyet Rusya bu gruplara destek vererek Batı blokunu zayıflatmak istemiştir. Neticede realizm açısından uluslararası politika sıfır toplamlı bir oyundur. Bu oyun içerisinde düşman-rakip olarak görülen sistemin diğer aktörlerinin güç kaybetmeleri güç kaybetmeyen devletin ya da aktörün görece güç kazanması anlamına gelecektir ki zaten asıl temel amaç da budur; güç kazanmak. Bu sebeple Rapaport'un üçüncü dalgası olan "yeni sol dalga" da aslında

realizm öngörülerini doğrultusunda sol bloğun karşısındaki yani Batı blokunda yer alan devletlerin güç kaybetmesine yol açacak terörist hareketleri desteklemesidir. Bu dönemde Batı blokunda yer alan devletlere karşı ileri sürdükleri isteklere ulaşmada terörist taktikler kullanan gruplar özlerinde inanmasalar bile sosyalist görünerek Doğu blokunun desteğini almak yoluna gitmişlerdir. Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte terörizmin ideolojik boyutunun bitişi bunun da göstergesidir. Sovyet Rusya dağılmadan sosyalist yönlerini daha ön plana çıkarmaya çalışan örgütler dağılmadan sonra sosyalizmi ya adeta bir kenara bırakmışlar ya da silahlı mücadeleye son vermişlerdir.

Rapaport'a göre terörizmin dönüşümündeki son dalga "dini dalgadır". Bu tespit bilhassa Filistin Kurtuluş Örgütü ile başlayan hareketleri izleyen radikal İslamcı gruplarca gerçekleştirilen eylemleri nitelendirmek için kullanılır. 1970'lerle birlikte başlayan bu yeni terör dalgasına modern terörizmin başlangıcı da denmektedir (Arı, 2009: 555). Bilhassa 1978 İran İslam Devrimi sırasında ABD'nin İran Büyükelçiliği'nin işgali ve diplomatik personelin rehin alınması olayı bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Rapaport Soğuk Savaşın son dönemlerindeki terörist eylemlerin motivasyon kaynağı olarak değerlendirdiği radikal dinciliğin Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam ettiğini belirtir. Bu yaklaşıma göre 11 Eylül saldırıları da bu çerçevede açıklanabilir. Ancak günümüz terörizmini sadece bu bakış açısı ile açıklamaya çalışmak karmaşık bir konuyu çok basite indirmek demektir. Bu sebeple günümüz terörizminin geldiği noktayı realist öngörülerini de dikkate alarak açıklamak mümkündür.

4. GÜNÜMÜZDE TERÖRİZM ve REALİZM

Terörizm açısından günümüzden kastımız aslında Soğuk Savaşın bitişi ile başlayan dönemdir. Soğuk Savaşın bitişinden, terörizm pek çok bakımdan etkilenmiştir. Terörizm iki kutuplu dünyadaki halinden oldukça farklı bir şekle dönüşmüş, adeta dizginlerinden kurtulmuştur. Yeni terörizm olarak da nitelendirilen Soğuk Savaş sonrası terörizm, eskisine oranla çok daha öngörülemez, mücadelesi zor, kuralsız bir hale gelmiştir.

Diyebiliriz ki bu dönemde tıpkı realizmin öngördüğü şekilde pratik teoriyi etkilemiştir. Muhtemeldir ki Soğuk Savaş döneminde terörizmi birbirlerine karşı güç mücadelesinde bir araç olarak kullanan blok devletleri terörizmin günümüzde ulaştığı bu kuralsız, öngörülemez yıkıcı etkisini planlamamış ya da en azından arzu etmemişlerdir. Ancak sistemdeki dönüşüm tıpkı neorealizmin öngördüğü şekilde bazı bir takım tahmin edilemez neticeleri de ortaya çıkarmıştır.

Bilindiği üzere yapısalci realizm olarak da isimlendirilen neorealizm uluslararası sistemin devlet politikaları ile şekillendiğini kabul etmenin ötesinde bu politikaların beklenmedik sonuçları da doğuracağını ifade eder. Waltz bunu insanların seyahat tercihleri üzerinden örnekendirerek açıklamaya çalışır. Eğer imkanları dahilindeyse her insan seyahatlerinde özel otomobilini kullanmayı tercih eder. Çünkü otomobilin toplu taşıma araçlarına nazaran avantajları vardır; daha konforlu ve rahattır, yolculuk saatlerinde esnek olabilmeye imkan tanır, gideceğiniz yere vasıta değiştirmeden kolayca ulaşmanızı sağlar. Dolayısıyla kişiler, kendi faydaları doğrultusunda hareket ederek ulaşımalarında otomobilleri tercih ederler. Ancak kişilerin sadece kendi çıkarları için yaptıkları bu tercihin neticesinde tren, otobüs gibi toplu taşıma sistemleri yok olma ile karşı karşıya kalır.(Waltz, 1979: 108). Kimse kendi çıkarı peşinde koşarken uyguladıkları rasyonel tercihlerin böylesi bir netice doğurmasını istememiştir belki de ancak bu netice doğmuştur. Ortaya çıkan bu sonuç, doğal bir netice olarak süpermarketleri alternatifsiz hale getirecektir. Bu alternatifsizlik ise adeta bir geri bildirim olarak insanların sonraki tercihlerini etkiler. Yani en azından insanlar toplu

taşıma ile seyahat etme mecburiyetinde kaldıklarında kendi tercihlerinin etkisi ile de meydana gelen yeni durumdan yine kendileri etkileneceklerdir.

Bu açıdan baktığımızda Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte terörizmin yaşadığı dönüşümün altında önceki dönemde yani Soğuk Savaş döneminde devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları politikaların yanı sıra bu politikaların da etkisiyle sistemin topyekün dönüşmesi yatmaktadır. Bu dönüşümün terörizm üzerine etkilerini daha sistematik ifade edecek olursak diyebiliriz ki terörizmdaki dönüşümün iki temel dinamikten etkilendiğini söylememiz mümkündür.

Bu dönüşümün yaşanmasındaki temel dinamiklerden ilki Soğuk Savaş döneminde var olan güç dengesinin bozulmuş olmasıdır. Dengenin bozulmasının terörizm üzerinde üç türlü etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki terörizmin ideolojik boyutunun büyük ölçüde ortadan kalkmasıdır. Yeni dönemde ideolojik unsurun önemini yitirmesi ile milliyetçi ve etnik gruplar servetin ve gücün ayrıca talep ettikleri etnik, dini ve sosyal hakların yeniden dağıtılması için savaşımaya devam etmektedirler (George, 2002: 189). İdeolojik boyuttan kasıt otoriteye karşı gerçekleştirilen terör eylemlerinin sol-komünist niteliğinin ortadan kalkmasıdır. Soğuk Savaş döneminde terör eylemleri ekseriyetle sol niteliklidir. Çünkü o dönemde Batı blokundaki devletlere karşı mücadele veren dini ya da etnik temelli örgütler uluslararası desteği doğal olarak Doğu blokundan sağlama yoluna gitmişlerdir. Realizm açısından da rasyonel olan bu tercih doğal olarak doğu bloğu tarafından kabul görmüştür. Unutulmamalıdır ki realizme göre devletler politikalarına yön verirken normal insanların günlük yaşamlarında izlediği ahlak ve etik kuralları ile bağlı değildir. Olmamalıdır da! Dolayısıyla devletlerin terörizmi amaçları uğrunda kullanması doğaldır. Soğuk Savaş döneminde sol blok tarafından desteklenen terörizm Rapaport'un tabiriyle "yeni sol dalga"dır. Sovyetlerin, sol blokun yıkılması ise terörizmin "sol" karakterinin ortadan kalkması neticesini de doğurmuştur.

Güç dengesinin bozulmasının terörizm üzerindeki ikinci etkisi ise terörizmin adeta dizginlerinden boşanmasıdır. Çünkü Soğuk Savaş sistemi içerisinde iki kutuplu yapı altında blok içi disiplinin bozulmaması küresel rekabette her bir taraf için hayati addedilmiştir. Bu nedenle ittifak içindeki sorunları bastırma, yok sayma ve çatışmaya dönüşmesini engelleme genel eğilim olmuştur (Ateş, 2013: 269). Her şeyden önce otoriteye karşı gerçekleştirilen terörist eylemlerinin üst düzenleyici şemsiyesi vazifesini gören Sovyet Rusya ve sol blokun düzenleyicilik ve kontrol konumu ortadan kalkmıştır. Ancak sol blokun yıkılışı dünya sorunları üzerinde Batı blokunun da düzenleyicilik rolünün zayıflamasına yol açmıştır. Zira Soğuk Savaş döneminde sol blokun desteğinin karşı tarafında ise sol eğilimli ayrılıkçı ya da radikal dinci örgütlerle mücadele ederken zaman zaman devlet terörüne kayan mücadele yöntemlerini benimseyen Batı blokundaki devletlere de Batı bloku devletleri bir müttefik olarak destek vermiş ya da en azından görmezlikten gelmiştir. Böylesi bir ortam içerisinde iki kutuplu yapı, terörizm de dahil uluslararası politikada meydana gelecek olaylar üzerinde görece bir kontrol sağlamıştır. Yani kutup devletlerinin haberi veya izni olmadan uluslararası alanda olayların gelişmesi ya da politikaların yürütülmesi zordu hatta imkânsız olmuştur. Bu yapı bozulduğunda ise terörist örgütler eski sisteme göre daha rahat hareket edebilecekleri yeni yapıya adapte olmadı gecikmemişlerdir. Terörizmi kontrol altında tutan bir güç dengesi sistemi kalmayınca terörizm çok daha yıkıcı öngörülemeyen ve kurlsız bir hal almıştır denilebilir. Başarısız devletlerle (*failed states*) terörizm arasında giderek yoğunlaşan bağ da bunun bir göstergesidir. Soğuk Savaşın bitişi ile başarısız devletlerin çoğalmasında bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Soğuk Savaş döneminde her blok devleti kendi tarafında tutmak istediği devletlere gerek askeri gerekse mali yardımı esirgemiyordu. (Özpek, 2014: 466) Ama yeni dönemde bu yardımı alamayan devletler içinde buldukları yoksunlukla sistem düşmanı

haline gelmektedir. Sistemin en güçlü aktörü ABD'nin yaşadığı 11 Eylül saldırıları da bunun bir göstergesidir.

Dengenin bozulmasının terörizm üzerindeki üçüncü etkisi de terörist organizasyonların sahip oldukları silahların imha güçlerinin giderek büyümesidir. Artık terörist organizasyonlar çok daha yıkıcı silahlara eski döneme nazaran çok daha kolay sahip olabilmektedirler. Bunda yıkılan Sovyet Rusya'nın sahip olduğu silahların dünyaya pazarlanmasının yanında gelişen teknoloji ile birlikte silahların çeşitlenmesi ve yaygınlaşması da yatmaktadır. Bunun ötesinde geçmişte teröristler kullanımları açısından teknik bir ustalık gerektiren kitle imha silahlarını tercih edemiyorlardı. Bunun ötesinde hiyerarşik bir örgütlenme teröristlerin eylem özgürlüklerinin önünde önemli bir kontrol mekanizmasıydı. Siyasi çıkarlar ve ayrıcalıklar elde ederek davalarında başarıya ulaşmak isteyen komuta sınıfı eylemlerde kitle imha silahları kullanılmasına izin vermedikleri gibi bu silahların kullanılmasından sonra tüm sistemin düşmanlığını kazanmak istemiyorlardı (Hoffman, 2000: 7). En son IŞİD terör örgütünün Suriye hükümetine ait bir hava üssünü ve oradaki uçakları, topları, tankları ele geçirmesi terörizmin günümüzde ne boyutlara ulaşabileceğinin güncel bir göstergesidir. (http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/08/140825_isid_rabka.shtml)

Terörizmin dönüşümünün altında yatan ikinci temel dinamik küreselleşme olgusudur. Bu olgu terörizmi iki bakımdan etkilemiştir. Birinci olarak küreselleşme ile zengin ile fakir arasındaki fark açılmaktadır. 2014 yılı verilerine göre Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), dünya nüfusunun en zengin yüzde birlik kesiminin toplam gelirin yüzde 40'ını, gelir tablosunun en altında yer alan yüzde 50'lik kesimin ise toplam gelirin yüzde birini aldığını hazırladığı bir raporla duyurmuştur. Aynı rapora göre, gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliği 1990'dan 2010 yılına kadar yüzde 11 oranında artış göstermektedir (UNDP, 2014: 21). Bu durumun neticesinde yenedünyadan beklediği mutluluğu ve refahı alamayan hoşnutsuz, yoksun kesim giderek büyümektedir. Bu büyüyen hoşnutsuz kesim her geçen gün daha da yoksullaşırken, sistemin kazananları daha da zenginleşmektedir. Gelir ve refah dağılımındaki bu eşitsizlik sistemden memnun olmayan tarafın sistemi yıkıp yeniden kurma isteğini de körüklemektedir. Bu istek terör eylemlerin niteliğine de yansımıştır. Yeni dönemde terörist eylemler semboliklikten uzaklaşmaya başlamıştır. Eylemler adeta yeni uluslararası düzeni yıkmak onun yerine bir yenisini kurma gayesini taşımaktadır. Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen eylemlerin ortak özelliklerinden birisi eylemlerdeki ölüm oranının artışıdır. Örneğin bombalama eylemlerine sıkça başvuran İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) aktif olarak eylemler gerçekleştirdiği yıllar boyunca, 1969-1987 yılları arasında toplam 8548 bombalama eylemi gerçekleştirmiştir. Bu süre zarfında bombalamalar da dahil diğer tüm IRA eylemlerinde yaşamını kaybeden toplam insan sayısı ise 2618 kişi olmuştur (Eriş, 2000: 361-362). Oysa 11 Eylül saldırılarında sadece Dünya Ticaret Merkezi'nde 2752 masum sivil hayatını saldırdı kaybetmiştir (NYC Health, 2014: 11). Diğer bir yandan 11 Eylül saldırılarında hedef olarak seçilen merkezler bunun bir göstergesidir. Dünya ticaret merkezi yeni düzenin finansal merkezi, Amerikan ordusunun merkezi Pentagon dünyanın askeri merkezi, Amerika'nın başkanlık sarayı olan Beyaz Saray ise dünyanın siyasi merkezi olarak kabul edilebilir. Dünya tarihinin gördüğü en büyük terörist saldırısı bu anlam yüklü merkezleri hedef almıştır.

İkinci olarak da küreselleşme kavramını ortaya çıkaran gelişmelerden birisi olan teknolojik ilerleme terörizm üzerinde de önemli neticeler ortaya çıkarmıştır. Terörizm açısından bu etki iki şekilde kendisini göstermiştir. Öncelikle iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişim ile terör eylemleri daha kolay ve etkili yapılabilir hale gelmiştir. Günümüzde internet; istihbarattan, teröristlerin eğitime, eylemlerin planlanmasından, propagandaya kadar pek çok alanda kritik önem sahip hale gelmiştir. İkincisi internet yeni terör türlerinin ortaya

çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Bazı kaynaklarda siber terörizm olarak nitelendiren internet ağlarını kullanarak eylemler gerçekleştiren terörizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bildiğimiz anlamda terörizm kalıbına uymasa da “siber terörizm” adından söz ettirecek bir tehdit konumuna gelmiştir (Örgün, 2001: 49-50; Gürkaynak ve İren, 2011: 266-267). Sanal teröristler bilgisayarlarının başından bile kalkmadan gerçekleştirdikleri eylemlerle hedef aldıkları devlete önemli kayıplar yaşatabilmektedirler. Gerçekleştirilen eylemler hedef alınan devletin ekonomilerine zarar verilmesinden, devlet sırlarının ifşa edilmesine, askeri sırlarının ele geçirilmesinden, ilgili ülkenin itibar kaybetmesine kadar pek çok neticeye yol açabilmektedir.

5. SONUÇ

Soğuk Savaşın, iki kutuplu dünyanın, bitişi ile birlikte dünya barışının ve uluslararası istikrarın eskisine oranlar çok daha ulaşılabilir olduğuna dair iyimser havanın dağılması uzun sürmemiştir. Soğuk Savaş döneminde blokların düzenleyici ve bastırıcı etkisi ile adeta dondurulan ve uluslararası boyutta sorun haline dönüşmeyen pek çok etnik, dini sorunun buzları çözülmüştür. Bozulan güç dengesi içerisinde çatışmalar soğuk savaş dönemine nazaran artmıştır. Realizme göre bu beklenmesi gereken bir neticedir. Zira uluslararası barış ve istikrar güç dengesinin sağlanması ile mümkündür. Sovyet Rusya'nın yıkılması dengeyi bozmuş, dengenin getirisi olan çatışmazlık ve istikrar geride kalmıştır.

Tehditlerin çoğaldığı ve çeşitlendiği böylesi bir ortamda genel olarak küreselleşme olarak nitelenen yeni dinamikler bu sorunların daha da derinleşmesine, yol açmıştır. Küreselleşme ile derinleşen gelir eşitsizliğinin etkisi ile, bu sorunlar kendilerini giderek artan oranda terörizm ile ifade eder hale gelmiştir. Küreselleşmenin kaybedenleri olarak nitelenebilecek ezilen, yoksullaşan, haksızlığa uğradığını düşünen kişiler ve gruplar, kendilerini ezdiklerini/sömürdüklerini düşündükleri taraflar karşısında terörizmi en geçerli yöntem olarak görmeye devam etmektedirler. Ayrıca küreselleşmenin bir diğer etkisi ile bilgiye ulaşmanın, ulaşımın, iletişimin Soğuk Savaş dönemi ile kıyaslanamayacak kadar hızla gelişmesinin de etkisi ile terörizm adeta çağ atlamıştır. Öyle ki artık bilgisayar başından kalkmadan bile çeşitli şekillerde siber terörist eylemler gerçekleştirilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası terörizmin bir güvenlik tehdidi olarak bu yükseliş çizgisi önümüzdeki yıllarda da devam etmesi muhtemeldir. Bu öngörüğü realist yaklaşım açısından değerlendirecek olursak diyebiliriz ki, herşeyden önce, devletlerin politik yaklaşımlarında ne Soğuk Savaşın bitişi ne de 11 Eylül saldırıları köklü bir değişiklik yaratmıştır. Aslında devletler yüzyıllardır olduğu gibi, tıpkı realizmin öngördüğü şekilde, bugün de kendi öz çıkarlarını düşünerek politikalar üretmeye devam etmektedir. Terörizm konusunda da her devletin davranışı; ilgili olaydan kendi adına en yüksek faydayı sağlayacak politikaları hayata geçirmek şeklinde olmaktadır. Realizm açısından da olması gereken şey aslında tam da budur. Büyüklüğü ve almış olduğu masum hayatlar nedeniyle terör eylemlerinin II. Dünya Savaşı olarak nitelendirilebilecek 11 Eylül saldırıları sonrasında, tarihin bu en büyük terör eylemine verilecek karşılık konusunda bile uluslararası bir konsensüs oluşturulamamıştır. Terörizm konusunda geniş çaplı somut ve verimli bir uluslararası işbirliği Soğuk Savaş döneminde olmadığı gibi, Soğuk Savaş sonrasında da, 11 Eylül saldırıları sonrasında da, günümüzde de yoktur. Saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere hemen her devlet, bu durumu bir kendi çıkarları doğrultusunda bir takım politikalarını hayata geçirmenin fırsatı olarak değerlendirmiştir.

ABD'nin başlatmış olduğu terörizmle savaş dünyada terörizmin kökünü kazımak hedefi ile yola çıkmıştır evet, ancak ulaşılan netice Amerikan askeri ve siyasi hegemonyasının daha da güçlenmesi olmuştur. ABD Afganistan'a girmiş ardından da kitle imha silahları ürettiği

suçlaması ile Irak'ı işgal etmiştir. Günümüzde de şu ya da bu şekilde bu coğrafyalardaki mevcudiyeti devam etmektedir. Bu açıdan bakıldığında terörizmle savaş terörizmin kökünü kurutmadığı gibi, Amerikan etki alanının genişlemesine neden olmuştur. Bir diğer yandan Avrupa Birliği devletleri başta olmak üzere uluslararası terörizmin hedefi olmamış Avustralya'dan İzlanda'ya kadar pek çok devlet terörizmle mücadele adına çıkardıkları yasaları ile yabancı düşmanlığına hukuki bir kılıf geçirmişlerdir ayrıca dünya İslam korkusu anlamına gelen "İslamofobi" kavramı ile her an yüzyüze kalır hale gelmiştir.

Oluşan bu terörizm korkusu zaman zaman devletler tarafından bazı politikalarını meşrulaştırmak için araç olarak kullanılmaktadır. Realizm açısından da oluşturulacak bir dış tehdit ya da korku, toplumu bir arada tutan, toplumu oluşturan insanlar ve gruplar arasındaki farklılıkları ortadan kaldıran, iç meselelerin geçici olarak göz ardı edilmesine yarayan bir politika yöntemidir. Realizmde kullanılan *high politics* (birincil politika), *low politics* (ikincil politika) ayırımından hareketle, bir konu devletin ve ülkenin güvenliğine dairse öncelikli olmalıdır. Bu durumu kendi lehlerine kullanan devletler toplumda normal zamanlarda muhalefetle karşılaşabilecek silah alımına pay aktarılmasını, ülke içinde özgürlüklerin kısılmasını, ülke içinde veya başka ülkelere askeri operasyonlar düzenlenmesini, bu operasyonların getireceği ekonomik ve psikolojik külfeti, toplum karşısında ciddi bir muhalefetle karşılaşmadan bu şekilde açıklayabilmektedir. Durum böyle olunca realizm açısından rasyonel olan devletlerin böylesi bir alternatiften vaz geçmemeleridir. Tarihsel açıdan baktığımızda da teoride olmasa bile pratikte bu realizmin bu öngörüsüne paralel politikalar tercih ettiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir diğer açıdan bu hareket tarzı terörizmin halen tanımlanamaması neticesini doğurmuştur. Devletler genel, hukuki açıdan uluslararası bağlayıcılığı olan, bir tanım yapmaktan imtina ederek, onyıllar boyunca olduğu gibi halen terör örgütü olarak tanıdıkları örgütlerin listelerini yayınlamaya çalışmaktadır. Neredeyse teorik her terörizm çalışmasında dile getirilen klasik "birisinin teröristi bir diğerinin özgürlük savaşçısıdır" sözünden günümüzde de hemen hemen hiçbir sapma yoktur. Bu eğilimin aynen bu şekilde devam etmesi önümüzdeki dönemde diğer alternatiflere nazaran daha büyük olasılıktır. Çünkü terörizm konusunda realizme göre rasyonel politika bu noktada budur. Devletlerin kendilerini ileride yükümlülük altına sokacak genel bir tanım yaparak kendi politik alanlarını kısıtlamaları realizm açısından mantıksızdır. Zira kendisini böylesi bir kısıtlama altına sokmayan devletler, sokan devletler karşısında avantajlı konumda olacaktır realist yaklaşıma göre. Anarşik bir yapı içerisinde devletlerin ilkesizce savaşan düşmanlarına karşı bir takım ilke ve prensipleri savunarak vakit kaybetmeleri mantıksızlıktır.

Devletlerin sadece kendi çıkarlarının peşinde koşma eğilimleri sistemdeki eşitsizliğin de istikrarlı bir şekilde büyümesine yol açmaktadır. Küreselleşme ile de körüklenen bu büyüyen açık devletlerin tamamı tarafından isteyerek ve bilinçli olarak yaratılan bir durum değildir. Ancak sistemin kazananı büyük devletin bu açığın büyümesinde şu ya da bu şekilde bir payı vardır. Tıpkı neorealizmin öngördüğü gibi uluslararası sistemin ulaştığı bu durum terörizmin beslendiği bir kaynağı ortaya çıkarmıştır. Sistemin ulaştığı hal etnik ve dini uzlaşmazlıkların, yoksulluk ve yoksunlukla beslenmesini doğurmaktadır. Uluslararası yapının gelişim seyri toplumların ileride çok da artan oranda terörizm sorunu ile karşı karşıya geleceklerinin göstergesidir. Günümüzde ortaya çıkmış Boko Haram, Işid gibi örgütler bu eğilimi örnekler niteliktedir. İleride de bunlar gibi ve benzeri örgütler terörizmin uluslararası güvenliğe yönelik en ciddi tehditler arasında yer almaya devam etmesine yol açacaklardır. Bu şekilde hem uluslararası yapıdan hem de devletlerin politik tercihlerinden beslenen terörizmin kısa ve orta vadede giderek daha da ciddi bir küresel güvenlik tehdidi olmaya devam etmesi muhtemeldir.

KAYNAKÇA

- ARI, T. (2009). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 8. Baskı, Mkm Yayıncılık, Bursa.
- ARI, T. (2013). Uluslararası İlişkiler Teorileri Çetışma, Hegemonya, İşbirliği, 8. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.
- ARMAOĞLU, F. (2006). 19.yy Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- ARMAOĞLU, F. (2010). 20.yy Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul
- ATEŞİ D. (2013). Uluslararası Politika, Dora Basım Yayınevi, Bursa.
- AYDIN, M. (2004). “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 1.
- BALCI, A., KARDAŞ, T. (2014). “Realizm”, Uluslararası İlişkilere Giriş, (Ed.) Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul.
- BOWDEN, B. (2007). “The Terror(s) of Our Time(s)”, Social Identities, Vol. 13, No. 4.
- Bureau of Vital Statistics, New York City Department of Health And Mental Hygiene, (2014), Summary of Vital Statistics 2012 The City of New York Appendix B, New York
- CARR, E., H. (2010). Yirmi Yıl Krizi (1919-1939), (Çev. Can Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CHALIN, G., BLIN, A. (2007). “The Intervention of Modern Terrorism”, (Ed.) CHALIN, G., BLIN, A., The History of Terrorism: From Antiquity to Al-Qaeda, University of California Press, USA
- DONNELLY, J. (2004). Realism and International Relations, Cambridge University Press, Newyork.
- DONNELLY, J. (2009). “Realizm”, Uluslararası İlişkiler Teorileri, (Ed) BURCHILL, S. Vd, (Çev.) ASLAN, A., AĞCAN, M., A., Küre yayınları, İstanbul.
- ERİŞ, H., E. (2000). “IRA (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu)”, Terörizm İncelemeleri, (Der.) ÖZDAĞ Ü, ÖZTÜRK, O., M., ASAM Yayınları, Ankara 2000,
- GEORGE, B. ve WATSON, T. (2002). “1992 Sonrası Terörizmle Uluslararası Mücadele”, Silinen Yüzler Karşısında Terör, (Der.) GÜZEL, C. Ayraç Yayınevi, Ankara.
- GIDEON. R. (1998). “Neoclassical Realism and Theories and Foreign Policy”, World Politics, Cilt 51, No 1
- GÜRKANYAK, M., İREN, A.,A. (2011). “Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.16, S.2
- HERBST, P. (2003). Talking Terrorism A Dictionary of the Loaded of Political Violence, Greenwood Press, London.
- HOBBS, T. (2010). Leviathan, (Çev. Semih Lim), YKY Yayınları, İstanbul.
- HOFFMAN, B. (2000). “Change and Continuity in Terrorism”, Terrorism and Beyond: The 21st Century Conference co-sponsored by the Oklahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism and The RAND Corporation.

- http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/08/140825_isid_rabka.shtml (Erişim Tarihi: 30.08.2014)
- KNUTSEN, T.L. (2006). Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi, (Çev.) ÖZAY, M., Açılım Kitap, İstanbul.
- LANG, Jr., A., L. (2007). "Morgenthau, Agency, Aristotle", Realism Reconsidered, (Ed.) WILLIAMS M., C., Oxford University Press, New York
- LENİN, V., İ. (2009). Devlet ve Devrim, (Çev.) AYDAR F. B., İstanbul, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- LENİN, V.İ. (2010). Bolşevikler ve Proletarya Diktatörlüğü, (Çev.) AYDAR F. B Devrim Yazıları-2, İstanbul, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- LOBELL, S., E., RIPSAN, N., M. ve TALIEFERRO, J., W. (2009). "Introduction: Neoclassical Realism, The State and Foreign Policy", Introduction: Neoclassical Realism, The State and Foreign Policy, Cambridge University Press, New York.
- MORGENTHAU, J., H. (1970). Uluslararası Politika, I. Cilt, (Çev.) ORAN, B., OSKAY, Ü., Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara.
- NOVAK, D. (1954) "Anarchism and Individual Terrorism", The Canadian Journal of Economics and Political Science, Vol. 20, No. 2
- ÖRGÜN, F. (2001). Küresel Terör, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.
- ÖZPEK, B., B. (2014). "Başarısız Devletler", Uluslararası İlişkilere Giriş, (Ed.) Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul
- RAPOPORT, D.C. (2004). "The Four Waves of Modern Terrorism", Attacking Terrorism: Elements fo Grand Strategy, (Ed.) CRONIN, A., LUDES, J., Georgetown University Press, Washington DC.
- UÇAROL, R. (2010). Siyasi Tarih [1789-2010], Der Yayınları, İstanbul
- United Nations Development Program (UNDP), (2014) Human Development Report 2014, Published for United Nations, New York.
- VIOTTI, P.,R., KAUPPI, M.,V. (2010). International Relations Theory, Fourth Edition, Pearson Longman Publishing, London.
- WALTZ, K., N. (1979). Theory of International Politics, Mc Graw-Hill Publishing, New York.
- WALTZ, K., N. (1990). "Realist Thought And Neorealist Theory", Journal Of International Affairs; Spring/Summer90, Vol. 44 Issue 1
- WALTZ. K., N. (2009). İnsan Devlet ve Savaş Teorik Bir Analiz, Asil Yayınevi, Ankara
- WILLIAMS, H., WRIGHT, M. ve EVANS, T. (2007). Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme, Siyasal Yayınevi, Ankara.
- YAYLA, A. (1990). "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bir Bakış", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C: 45, S:1
- YILMAZ, M., E. (2013). Savaş ve Uluslararası Sistem, Dora Basım Yayınevi, Bursa.
- ZAKARÍA, F. (1992). "Realism and Domestic Politics: A Review Essay", International Security, C:17, N:1.